

مدلهای پانل دیتا

تهیه و تنظیم: محمد رضا مبشری

1- مدل های پانل دیتا^۱

بسیاری از مطالعات اخیر که در زمینه اقتصاد صورت گرفته از مجموعه داده های پانل شده برای بررسی استفاده کرده اند، بدین ترتیب که چندین بنگاه، خانوار، کشور و... در طول زمان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. تجزیه و تحلیل پانل دیتا یکی از موضوعات جدید و کاربردی در اقتصاد سنجی می باشد، چرا که پانل دیتا یک محیط بسیار غنی از اطلاعات را برای گسترش دادن تکنیکهای تخمین و نتایج تئوریک فراهم می آورد. در بسیاری موارد محققین می توانند از پانل دیتا برای مواردی که مسائل را نمی توان فقط به صورت سری زمانی و یا فقط به صورت مقطعی بررسی کرد، استفاده کرده و بهره گیرند. مثلاً در بررسیهای تابع تولید مسئله ای که وجود دارد این است که بتوان تغییرات تکنولوژی را از صرفه های به مقیاس تفکیک کرد. در این گونه موارد داده های مقطعی فقط اطلاعاتی را در مورد صرفه های به مقیاس فراهم می آورد. در حالی که داده های سری زمانی اثرات هر دو را بدون هیچ گونه تفکیکی نشان می دهد. تلفیق آمارهای سری زمانی^۲ با آمارهای مقطعی^۳ نه تنها می تواند اطلاعات سودمندی را برای تخمین مدل های اقتصاد سنجی فراهم

1. Models For Panel Data
2. Time series Data
3. Cross- Sectional Data

آورد، بلکه بر مبنای نتایج بدست آمده همچنین می توان استنباطهای سیاستگذاری در خور توجهی به عمل آورد.

1-1- مزیت استفاده از داده های تلفیقی نسبت به سریهای زمانی و مقطعی

1- داده های تلفیقی اطلاعات آگاهی دهنده بیشتر، تنوع یا تغییرپذیری بیشتر، همخطی کمتر بین متغیرها، درجات آزادی و کارایی بیشتر را فراهم می کند. در حالیکه سریهای زمانی گرفتار همخطی می باشند. در داده های تلفیقی با توجه به اینکه ترکیبی از سریهای زمانی و مقطعی می باشد، بعد مقطعی موجب اضافه شدن تغییر پذیری یا تنوع بسیار زیادی می شود که با در دست داشتن این اطلاعات می توان برآوردهای معتبرتری انجام داد. مزیت عمده در این داده ها این است که داده های گروهی یعنی داده های مرکب از یک سری زمانی از نمونه های مقطعی بالقوه از نظر اطلاعات غنی تر از نمونه مقطعی (N) خواهد بود و اگر صرفاً از سریهای زمانی استفاده شود تنها به اندازه مشاهدات (T) خواهد بود، اما با تلفیق این دو تعداد داده ها به اندازه تعداد مقاطع ضربدر تعداد مشاهدات (N.T) افزایش خواهد یافت که این امر می تواند منجر به برآوردهای کاراتری از پارامترها شود. در محاسبه واریانس جامعه با توجه به مشاهدات مربوط به سری زمانی، واریانس بدست آمده از مشاهدات بر تعداد داده ها منهای تعداد پارامترها تقسیم می شود.

(رابطه 1-1)

$$\hat{\delta}_i^2 = \frac{\delta_i^2}{N - K}$$

در حالیکه در داده های گروهی داریم:

(رابطه 1-2)

$$\hat{\delta}_i^2 = \frac{\delta_i^2}{NT - N - K}$$

که معمولاً در این حالت مخرج بزرگتر شده و بنابراین واریانس محاسبه شده کوچکتر از واریانس بدست آمده صرفاً از داده های سری زمانی می باشد و بنابراین کارایی تخمین افزایش می یابد.

به همین قیاس چنانچه آزمون F (آزمون معنی دار بودن کل رگرسیون) را در دو حالت یعنی

سری زمانی و تلفیقی مقایسه کنیم داریم:

در مدل تنها سری زمانی:

(رابطه 1-3)

$$F = \frac{(\bar{e}'\bar{e} - e'e)/N - 1}{e'e/N - K}$$

در صورتیکه مدل تلفیقی F به صورت زیر محاسبه می گردد:

(رابطه 4-1)

$$F = \frac{(\bar{e}'\bar{e} - e'e) / N - 1}{e'e / (NT - N - K)}$$

بوضوح مشخص است که مقدار F در مدل تلفیقی می تواند بزرگتر از مدل تنها سری زمانی باشد و لذا احتمال معنی دار بودن کل رگرسیون یعنی وجود متغیرهای توضیحی در مدل تلفیقی بیشتر خواهد بود.

2- داده های تلفیقی امکان طراحی الگوهای رفتاری پیچیده تری نسبت به داده های مقطعی و

سریهای زمانی صرف را فراهم می کند. برای مثال بوسیله داده های ترکیبی امکان بهتری برای بررسی و مدل سازی کارایی تکنیکی وجود دارد.

3- داده های تلفیقی امکان بیشتری برای شناسایی و اندازه گیری اثراتی را فراهم می کند که

بوسیله فقط آمارهای مقطعی و یا سری زمانی به سادگی قابل شناسایی نیست.

4- داده های تلفیقی از واحدهای کوچکی مثل افراد، شرکتها و خانوارها گردآوری می شوند.

خیلی از متغیرها را می توان در مقیاس کوچک با دقت بیشتری اندازه گیری نمود و انحراف های ناشی از تجمع افراد یا شرکتها حذف می شوند.

امتیاز دیگری که برای تلفیق کردن داده ها می توان در نظر گرفت این است که استفاده از

مشاهدات مقطعی ممکن است منجر به برآوردهای اریبی از پارامترها شود. چنانچه از این برشهای مقطعی طی زمان نمونه گیری شود و به اصطلاح داده های گروهی فراهم شود برآوردهای نارایب و سازگاری امکان پذیر است.

2-1- روشهای تخمین

بر آورد روابطی که در آنها از داده های ترکیبی (سری زمانی، مقطعی) استفاده می شود،

غالباً با پیچیدگی هایی مواجه است. در حالت کلی، مدل زیر نشان دهنده یک مدل با داده های ترکیبی است:

(رابطه 5-1)

$$Y_{it} = \beta_{i0} + \sum_{k=2}^k \beta_{kit} x_{kit} + e_{it}$$

که در آن $i=1,2,\dots,n$ نشان دهنده واحدهای مقطعی (مثلا کشورها) و $t=1,2,\dots,T$ بر زمان اشاره دارد. Y_{it} متغیر وابسته را برای i امین واحد مقطعی در سال t و x_{kit} نیز k امین متغیر مستقل غیر تصادفی برای i امین واحد مقطعی در سال t ام است.

فرض می شود جمله اخلاص e_{it} دارای میانگین صفر، $E[e_{it}] = 0$ و واریانس ثابت $E[e_{it}^2] = \sigma^2 e$ است. پارامترهای مدل مجهول است که واکنش متغیر وابسته نسبت به تغییرات k امین متغیر مستقل در i امین مقطع و t امین زمان را اندازه گیری می کند. در حالت کلی فرض می شود که این ضرایب در میان تمامی واحدهای مقطعی و زمانی مختلف متفاوت است. ولی در بسیاری از مطالعات پژوهشی متغیر بودن این ضرایب هم برای تمامی مقاطع و هم برای تمامی زمانهای بسیار محدود کننده است و باید نسبت به ماهیت موضوع مورد مطالعه و سایر شرایط، پژوهشگر خود فرضهای مقتضی را در خصوص پارامترها تعیین کند. این مدل را می توان به پنج حالت زیر تقسیم کرد:

1- تمامی ضرایب ثابتند و فرض می شود که جمله اختلال قادر است تمام تفاوت های میان واحدهای مقطعی و زمان را دریافت کند و توضیح دهد.

$$Y_{it} = \beta_1 + \sum_{k=2}^K \beta_k x_{kit} + e_{it} \quad (\text{رابطه 1-6})$$

2- ضرایب مربوط به متغیرها (شیب ها) ثابت اند و تنها عرض از مبدا برای واحدهای مختلف مقطعی متفاوت است.

(رابطه 1-7)

$$Y_{it} = \beta_{1i} + \sum_{k=2}^K \beta_k x_{kit} + e_{it}$$

3- ضرایب مربوط به متغیرها (شیب ها) ثابت اند ولی عرض از مبدا مابین مقاطع و بین دوره ها متفاوتند..

(رابطه 1-8)

$$Y_{it} = \beta_{1it} + \sum_{k=2}^K \beta_k x_{kit} + e_{it}$$

4- همه ضرایب برای تمام واحدهای مقطعی متفاوت است.

(رابطه 1-9)

$$Y_{it} = \beta_{1i} + \sum_{k=2}^K \beta_{ki} x_{kit} + e_{it}$$

5- تمام ضرایب هم نسبت به زمان و هم نسبت به واحدهای مقطعی متفاوت است.

(رابطه 1-10)

$$Y_{it} = \beta_{1it} + \sum_{k=2}^K \beta_{kit} x_{kit} + e_{it}$$

فرضیه مذکور را می توان به عنوان یک مجموعه قیود خطی روی ضرایب در نظر گرفت و برای آزمون آن که به **chow test** معروف است از آماره F به صورت ذیل استفاده نمود:

(رابطه 11)

$$F_{obs} = \frac{(\bar{e}'\bar{e} - e_1'e_1 - e_2'e_2 - \dots - e_N'e_N)/(N-1)k'}{(e_1'e_1 + e_2'e_2 + \dots + e_N'e_N)/N(T-K')}$$

که در آن :

$\bar{e}'\bar{e}$: مجذور پسماندهای حاصل از برازش رگرسیون مقید $y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + e_{it}$ است.

$e_1'e_1$: مجذور پسماندهای حاصل از برازش رگرسیون نامقید هر یک از معادلات

$y_{it} = \alpha_i + \beta_i X_{it} + e_{it}$ با استفاده از روش حداقل مربعات معمولی می باشد.

در صورتیکه فرض H_0 پذیرفته نشود، دلیلی بر یکسان فرض نمودن شیبها و عرض از مبدأ واحدهای مختلف مقطعی وجود ندارد.

آزمون دیگری مطرح است که با فرض متفاوت بودن عرض از مبدأ مقاطع فرضیه زیر را

مطرح نمود.

$$H_0 : \beta_i = \beta$$

$$H_1 : \text{Not } H_0$$

که این فرضیه به صورت یک مجموعه قیود خطی فقط روی ضرایب متغیرهای توضیحی (شیبها) در نظر گرفته می شود که برای آزمون فرضیه مذکور از آماره F به صورت ذیل استفاده می شود.

(رابطه 12)

$$F_{obs} = \frac{(\bar{e}'\bar{e} - e_1'e_1 - e_2'e_2 - \dots - e_N'e_N)/(N-1)k}{(e_1'e_1 + e_2'e_2 + \dots + e_N'e_N)/N(T-K)}$$

که در آن:

$\bar{e}'\bar{e}$: مجذور پسماندهای حاصل از برازش رگرسیون مقید $y_{it} = \alpha_i + \beta X_{it} + e_{it}$ است.

$e_N'e_N$: مجذور پسماندهای حاصل از برازش رگرسیون نامقید هر یک از معادلات

$y_{it} = \alpha_i + \beta_i X_{it} + e_{it}$ با استفاده از روش حداقل مربعات معمولی (OLS) می باشد.

در صورتیکه فرضیه H_0 پذیرفته شود، سؤال اساسی دیگری مطرح خواهد شد و آن این

است که آیا تفاوت در مقاطع مختلف می تواند بوسیله عرض از مبدأ خاص در واحد پاسخگو

باشد. به عبارت دیگر آیا تفاوت در عرض از مبدأ واحدهای مقطعی به طور ثابت عمل می کند یا

اینکه عملکردهای تصادفی می توانند این اختلاف بین واحدها را بطور واضح تری بیان نماید که به

ترتیب این دو روش در ادبیات داده های تلفیقی به روشهای ثابت و اثرات تصادفی مشهور هستند

که ذیلاً "روشهای فوق الذکر به اختصار مورد بحث قرار می گیرد.

4-1- اثرات ثابت

یک روش متداول در فرمول بندی کردن مدل داده های تلفیقی، بر این فرض استوار است که اختلافات بین واحدها را می توان به صورت تفاوت عرض از مبدا نشان داد و بنابراین در رابطه (5-4) هر x_i یک پارامتر ناشناخته ای است که باید بر آورد گردد.

به فرض که x_i, y_i شامل T مشاهده برای واحد i باشند و ε_{it} بردار جزء اخلاص بوده و دارای ابعاد $T \times 1$ بوده باشد در نتیجه رابطه (5-4) را به صورت:

(رابطه 13-1)

$$Y_i = I\alpha_i + x_i\beta + \varepsilon_i \quad i = 1, \dots, n$$

$$\begin{bmatrix} Y_1 \\ \vdots \\ Y_n \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} I & 0 & 0 \\ 0 & 0 & I \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \alpha_1 \\ \vdots \\ \alpha_n \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} X_1 \\ \vdots \\ X_n \end{bmatrix} \beta + \begin{bmatrix} \varepsilon_0 \\ \vdots \\ \varepsilon_n \end{bmatrix}$$

که در این فرمولها I بردار یکه با ابعاد $T \times 1$ می باشد مدل فوق را می توان به شکل خلاصه زیر نوشت.

(رابطه 14-1)

$$Y = [d_1 \dots d_n] \begin{bmatrix} \alpha \\ \beta \end{bmatrix} + \varepsilon$$

که d_i متغیر مجازی برای نشان دادن i مین مقطع می باشد حال اگر ماتریس D را به صورت $D = [d_1 \dots d_n]$ با ابعاد $T \times n$ تعریف کنیم خواهیم داشت.

(رابطه 15-1)

$$Y = D\alpha + X\beta + \varepsilon$$

که این رابطه به عنوان مدل حداقل مربعات متغیر مجازی¹ (LSDV) نامیده می شود. مدل اخیر یک مدل رگرسیونی کلاسیک بوده و هیچ شرط جدیدی برای تجزیه و تحلیل آن لازم نیست و می توان مدل را با استفاده از ارزش OLS با k رگرسور در X و n ستون در D به عنوان یک مدل چند متغیره با $n+k$ پارامتر بر آورد کرد. لازم به ذکر است که می توان در روش اثرات ثابت، عرض از مبدا را طوری بر آورد کرد که نه تنها در مقاطع مختلف بلکه در زمانهای مختلف نیز متفاوت از هم باشند.

5-1- اثرات تصادفی

مدلهای اثرات ثابت تنها در صورتی منطقی خواهد بود که ما اطمینان داشته باشیم که اختلاف بین مقاطع را می توان به صورت انتقال تابع رگرسیون نشان داد، در حالیکه ما همیشه از

1. least square Dummy Variable Model.

وجود این موضوع مطمئن نیستیم. لذا روشهای دیگر مورد استفاده قرار می گیرند. روش دیگر بر آورد، روش اثرات تصادفی است که فرض می کند جزء ثابت مشخص کننده مقاطع مختلف به صورت تصادفی بین واحدها و مناطق توزیع شده است. با توجه به این مورد، مدل با اثرات تصادفی به شکل زیر خواهد بود:

(رابطه 16-1)

$$y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + u_i + \varepsilon_{it}$$

که دارای K رگرسور به اضافه یک عرض از مبدا می باشد. مولف u_i مشخص کننده جزء تصادفی مربوط به i امین واحد بوده و در طول زمان ثابت است. در مطالعات کاربردی، می توان u_i را آن دسته از ویژگیهای خاص مربوط به هر مقطع در نظر گرفت که در مدل وارد نشده اند. باید توجه داشت که در این حالت واریانسهای مربوط به مقاطع مختلف با هم یکسان نبوده و مدل ما دچار واریانس ناهمسانی می باشد که باید از روش GLS استفاده نمود. با معرفی این دو روش سوالی که پیش می آید این است که در عمل ما بایستی کدامیک از روشهای مذکور را استفاده کنیم که برای تصمیم گیری از آزمون هاسمن^۶ کمک می گیریم.

1-6- آماره هاسمن

آماره این آزمون که برای تشخیص ثابت یا تصادفی بودن تفاوت های واحدهای مقطعی به صورت زیر محاسبه می شود که دارای توزیع کای-دو با درجه آزادی برابر با تعداد متغیرهای مستقل (K) است.

$$W = X^2(k) = [b - \hat{\beta}] \Sigma^{-1} [b - \hat{\beta}] \quad (\text{رابطه 17-1})$$

که:

(رابطه 18-1)

$$\text{Var}[b - \hat{\beta}] = \text{Var}[b] - \text{Var}[\hat{\beta}] = \Sigma$$

فرضیه صفر بودن آزمون هاسمن، برابری بر آورد کننده هر دو روش حداقل مربعات تعمیم

یافته و متغیر مجازی است یعنی داریم:

$$H_0 : \hat{\beta} = b$$

$$H_1 : \hat{\beta} \neq b$$

چنانچه آماره آزمون محاسبه شده بزرگتر از χ_k^2 جدول باشد فرضیه H_0 رد می شود پس برابری برآوردهای این روش رد و توصیه می شود که از روش تصادفی برای دریافت در واحدهای مقطعی استفاده شود، که در شکل 1-4 مراحل مختلف آزمونها مشخص گردیده است. در حالت کلی، همانطور که قبلاً ذکر شد مدل زیر بصورت ماتریسی نشان دهنده یک مدل با داده های ادغام شده است.

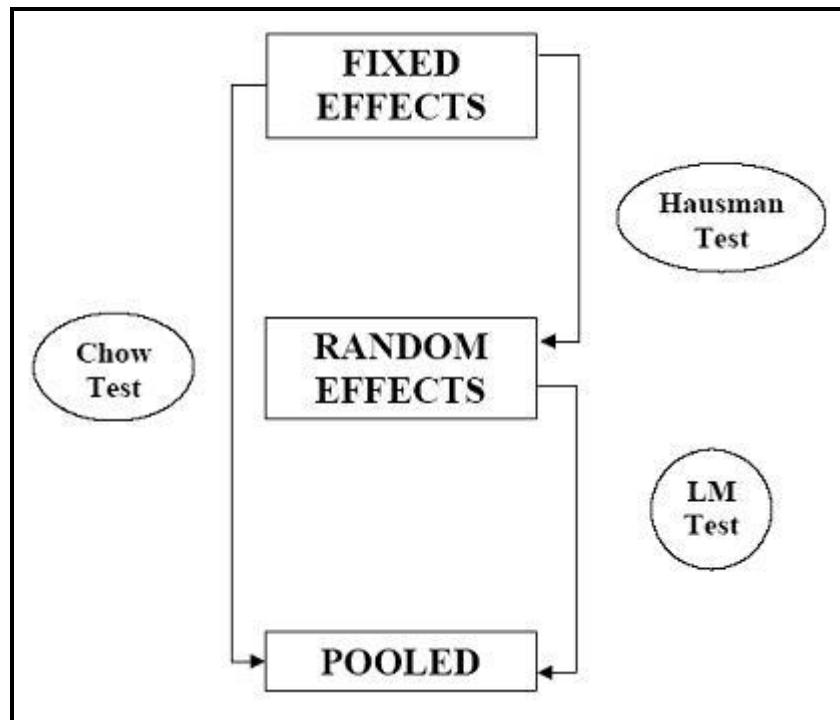
(رابطه 19-1)

$$Y_{it} = \alpha + X_{it}\beta + W_{it}$$

که در آن Y_{it} متغیر وابسته مربوط به واحد i ام در زمان t تابعی است از X_{it} که مقادیر k متغیر مستقل مربوط به واحد i ام در زمان t را در بر دارد. اما جمله خطا، W_{it} که در ادبیات اقتصادسنجی برآیند تأثیر کلیه متغیرهایی است Y_{it} که بر تأثیر دارند، صریحاً وارد الگو نگردیده که نقطه افتراق اقتصادسنجی اطلاعات تلفیقی با اقتصادسنجی اطلاعات سری زمانی و یا مقطعی است. در رابطه فوق جمله خطا می تواند توسط سه جزء هدایت شود:

الف) μ_i ، متغیرهایی که برای واحدهای مقطعی متفاوت، اما در طول زمان ثابت هستند، به عنوان نمونه ای از این متغیرها می توان به مدیریت در نمونه ای متشکل از چند شرکت تولیدی و در یک دوره زمانی معین اشاره کرد. عامل مدیریت بین شرکتها تفاوت دارد، اما برای هر شرکت در طول زمان ثابت است. جنسیت، توانایی و متغیرهای اقتصادی، اجتماعی نیز نمونه های دیگر از این متغیرهاست.

ب) λ_{it} ، متغیرهایی که برای تمام واحدهای مقطعی در زمان مشابه یکسان هستند اما در طول زمان تغییر می کنند. نمونه این نوع متغیرها، می تواند قیمت، نرخ بهره و یا انتظارات نسبت به آینده باشد. ج) ε_{it} ، متغیری که نه تنها در طول زمان تغییر می کنند بلکه در هر زمان بین واحدهای مقطعی نیز متفاوتند. مثال این متغیرها، حجم سرمایه، فروش و یا سود در واحدهای تولیدی است.

شکل 4-1 - مراحل مختلف آزمونهای بکاررفته جهت تخمین.

در اقتصادسنجی اطلاعات سری زمانی و یا مقطعی، جمله خطا تنها از جزء سوم تشکیل شده است، یعنی $w_{it} = \varepsilon_{it}$ اما در اقتصادسنجی اطلاعات تلفیقی در حالت اصطلاحاً یکطرفه $w_{it} = \mu_i + \varepsilon_{it}$ و برای حالت دو طرفه $w_{it} = \mu_i + \lambda_t + \varepsilon_{it}$ می باشد که عرض از مبدأ برای مدل های دو طرفه و یکطرفه به صورت ذیل می باشد.

(رابطه 1-20)

$$\alpha_{it} = \alpha + \mu_i + \lambda_t$$

و برای مدل های یک طرفه:

$$(رابطه 1-21)$$

$$\alpha_i = \alpha + \mu_i$$

برای حالت یک طرفه در مدل ما فرض می کنیم که عرض از مبدأهای مختلف در مقاطع گوناگون اما در طول زمان یکسان است. گزینش شکل و نوع خطا از بین دو حالت ذکر شده مقوله ای تجربه است.

7-1- برآورد یک معادله با استفاده از اطلاعات تلفیقی برای حالت یکطرفه

مدل چند متغیره ذیل را در نظر بگیرید:

(رابطه 22-1)

$$y_{it} = \beta'_1 + \mu_i + \sum_{k=2}^k \beta_k \chi_{kit} + e_{it}$$

به گونه ای که $\beta_{1i} = \beta'_1 + \mu_i$ است. β' را اصطلاحاً "میانگین عرض از مبدأ می گویند و μ_i نشان دهنده تفاوت های موجود در میانگین عرض از مبدأ در بین واحدهای مقطعی مختلف است. روش تخمین معادله به ثابت یا تصادفی بودن μ_i بستگی دارد. در صورتیکه μ_i ثابت باشد، برای تخمین از روش رگرسیون متغیر مجازی یا مدل کواریانس استفاده می شود. حال آنکه تصادفی بودن μ_i منجر به مدل اجزای خطا شده و روش تخمین آن روش حداقل مربعات تعمیم یافته (GLS) خواهد بود.

معادله برای i امین واحد مقطعی در شکل ماتریسی را به صورت زیر می توان نوشت:

(رابطه 23-1)

$$\bar{y}_{it} = (B'_1 + N_i)J + X_{si}B_s + e_i$$

که در آن $y_i = (y_{i1}, y_{i2}, \dots, y_{it})'$ ، $e_i = (e_{i1}, e_{i2}, \dots, e_{it})'$ و $J_T = (1, 1, \dots, 1)$ است که همگی آنها دارای ابعاد $T \times 1$ هستند. ماتریس X_{si} شامل مشاهداتی از متغیرهای مستقل (بدون عرض از مبدأ) برای i امین واحد مقطعی است. بعد این ماتریس $T \times K$ می باشد. همچنین فرض می شود که میانگین جملات اختلال برای هر واحد مقطعی طی زمان صفر است، یعنی:

$$E(e_i) = 0$$

ماتریس واریانس - کوواریانس هر واحد مقطعی آنها قطری:

(رابطه 24-1)

$$E(e_i e'_i) = \delta_e^2 I_T$$

و در بین واحدهای مختلف صفر است:

$$E(e_i e'_j) = 0, \quad i \neq j$$

چنانچه معادله 23-1 در حالت m_i برای تمام واحدهای مقطعی یعنی برای NT مشاهده بنویسم، خواهیم داشت:

$$y = \left[I_N \otimes J_T \quad X_S \begin{pmatrix} B_1 \\ B_S \end{pmatrix} \right] \quad \text{(رابطه 25-1)}$$

که

$$X'_S = (X'_{S1}, X'_{S2}, \dots, X'_{ST})$$

$$e' = (e'_1, e'_2, \dots, e'_T)$$

$$y' = (y'_1, y'_2, \dots, y'_T)$$

$$B'_1 = (B'_{11}, B'_{12}, \dots, B'_{1N})$$

روش براورد معادله 23-1 حداقل مربعات معمولی (OLS) است که با توجه به صفر بودن میانگین

بردار جملات اختلال، یک e قطری بودن ماتریس واریانس - کوواریانس، قضیه گوس -

مارکوف در مورد این برآوردکننده ها صادق است. افزون بر آن، ماتریس $[I_N \otimes J_T \quad X'_S]$

ماتریس غیرتصادفی است. فرمول برآوردکننده های OLS کوواریانس برای معادله 23-1 به ترتیب

به شرح زیر است:

(رابطه 26-1)

$$\begin{bmatrix} b_1 \\ b_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} TI_N & (I_N \otimes J_T)' X_S \\ X'_S (I_N \otimes J_T) & X'_S X_S \end{bmatrix}^{-1} \begin{bmatrix} (I_N \otimes J_T)' Y \\ X'_S \end{bmatrix}$$

(رابطه 27-1)

$$\sum_{(b'_1, b'_2)} = \delta_e^2 \begin{bmatrix} TI_N & (I_N \otimes J_T)' X_S \\ X'_S (I_N \otimes J_T) & X'_S X_S \end{bmatrix}^{-1}$$